

τέροις παιδευτηρίοις; Ὁμολογῶ ὅτι θὰ ἐπεδίωκον τοῦτο ἂν εἶχον καὶ τὴν ἐλαχίστην ἐλπίδα ἐπιτυχίας. Ἀλλὰ, τό γε νῦν ἔχον γινώσκων πῶς ἀποβήσεται ἡ ἰδέα μου αὕτη ἐπιθυμῶ νὰ διακαρρῦξω ἀπλῶς εἰς τὴν νεολαίαν καὶ τολμῶ νὰ βεβαιώσω αὐτῇ ὅτι ἄγονος καταδειχθήσεται πᾶσα ἡ ἱστορικὴ μάθησις καὶ ἀπὸ τῆς ἀπασα ἡ ἀγωγή αὐτῆς ἂν μεταβαίνουσα εἴτε εἰς τὸν κοινὸν νικῶν βίον εἴτε εἰς τὰ ἐδώλια τῆς ἀνωτέρας ἐπιστημονικῆς ἐκπαιδεύσεως δὲν ἔχη μᾶθαι ἢ δὲν φροντίσῃ νὰ μᾶθῃ διὰ τῶν προσηκόντων μέσων καὶ τῶν δεουσῶν ἀναγνώσεων τί ἐστὶ Ῥήγας καὶ Κοραΐς, τί Γεώργιος Κάνιγγ καὶ Σατωβριάν καὶ Βύρων, τί Καβούρ καὶ Βίσμαρκ καὶ Γαριβάλδης, τί Λεοπόλδος Α' τοῦ Βελγίου καὶ Κάρολος Ἀλβέρτος καὶ Βίκτωρ Ἐμμανουήλ, τί Μερτηνίχος καὶ Πάλμερστον, τί Ῥοσίνης καὶ Βέρδης καὶ Μάγερβέρη, τί Μακώλεϋ καὶ Μισελέ καὶ Ἐδγάρ Κυνέ, τί Γκυζῶτος καὶ Θέρεσσος, τί Φουριέ καὶ σὶν Σίμων, τί Ναπολέοντες καὶ Βουρβῶνες, τί Καστελλὰρ καὶ Ἰούλιος Φάβρος, ἂν δὲν ἐμελέτησε μεγάλας τινὰς ἐποχὰς καὶ τὸν βίον μεγάλων τινῶν ἀνδρῶν τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ὧν αἱ πράξεις ὤθησαν αὐτὸν πρὸς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν πορείαν, ὧν αἱ ἰδέαι καὶ τὰ συστήματα ἐξακολουθοῦσιν ἐπηρεάζοντα τὴν ἀτμόσφαιραν, ἐν ἣ ζῶμεν καὶ ἐσμέν καὶ ὑπάρχομεν ἂν δὲν γνωρίσῃ τὰς ὁδοὺς ἢ τὰς πλάνας, μεθ' ἧς ἡ ἐπιστήμη κατώρθωσε νὰ συντάμῃ τὸν τε χρόνον καὶ τὸν χῶρον, ἂν δὲν παραβάλλῃ τὰς ἐπιστημονικὰς ἐφευρέσεις τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων πρὸς τὰς ἠθικολογικὰς αὐτῶν προόδους, ἂν, ἐν ἐνὶ λόγῳ δὲν εὐρίσκηται εἰς θέσιν ἐν πάσῃ στιγμῇ νὰ χαράσῃ διὰ τὴν διανοίας καὶ νὰ καθορᾷ πρὸ ἑαυτοῦ γενικὸν καὶ περιληπτικὸν χάρτην τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων, ἧς ἔχει εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ, ἐξ ὧν πρέπει νὰ συλλαμβάνῃ τούτους τοὺς φαινόμενους καὶ ἐκείνας τὰς ἐλπίδας διὰ τὸ μέλλον.

Ἦθελον ἐξαπατήσῃ τοὺς παρεστῶτας ἐνταῦθα ἂν ἐτόλμων νὰ δι' ἄσχυρισθῶ ὅτι ἐκ τῆς προσεκτικῆς μελέτης τῶν συμβάντων καὶ τῆς βιογραφίας τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος Ἦθελον ἐξέλθῃ φέροντες εὐλογία πρὸς αὐτὸν καὶ διθυράμβους ἄδοντες πρὸς πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἀλλ' ἀκριβῶς πρὸς τοῦτο φρονῶ